

традиційних методів навчання є використання у якості засобів навчання різноманітних технічних засобів. Сучасні студенти вже активно їх використовують, вони є для них звичними, окрім того, в поєднанні з доступом до мережі Інтернет, вони забезпечують швидкий доступ до інформації, її накопичення та збереження, швидкість обміну новими інформаційними матеріалами та можливостями створення доступної бази таких матеріалів. Таким чином, поєднання традиційних технологій навчання з інноваційними, з використанням комп'ютерних технологій сприятиме підвищенню успішності студентів, стимулюватиме інтенсивність та ефективність самостійної роботи.

Аннотація. В данній статті розглянуто традиційний підхід в поєднанні з інноваційними технологіями навчання студентів, визначено переваги та недоліки традиційного та інноваційного навчання. Розглянуто проблеми поєднання різних підходів в викладанні та реформуванні системи освіти. Загальносвітовий досвід технологізації традиційного навчання студентів.

Ключові слова: технологія навчання, традиційне навчання, інноваційні технології навчання, студентоцентризований підхід в навчанні, інновації.

Abstract. The article considered the traditional approach in combination with innovative technologies of student learning, identifies the advantages and disadvantages of traditional and innovative learning. Also considered the problems of combining various approaches in teaching and reforming the education system. The global experience of technologizing traditional students' learning is summarized.

Key words: learning technology, traditional learning, innovative learning technologies, student-centered approach to learning, innovation.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончаров С. М. Методи, форми та інтерактивні технології навчання в кредитно-модульній системі організації навчального процесу // Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: монографія / за заг. ред. Ф. Г. Ващука. Ужгород : ЗакДУ, 2011. Вип. 16. С. 353–362. (Серія : Євроінтеграція: український вимір).

2. Gitman E. K. (2015). Concentrated training technology in vocational training. *Psychological and pedagogical sciences*, 2, 24–37.

3. Dyachenko V. K. (2004). Collective teaching method. Moscow: Publishing house "Education".

4. Кляп М. І., Кляп М. П. Інноваційні аспекти роботи вищої школи України в період реформування галузі. *Міжнародний науковий вісник* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. «Науковий парк як універсальна регіональна структура інноваційної діяльності» (м. Ужгород, 3 березня 2016 р.). Вип. 1 (12). С. 143-167. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/9711#2>

УДК 37.034

ПРОБЛЕМА ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ

Д. В. Кірка, О. В. Мулярчук, Л. А. Мартинець

Анотація. У даній статті розглянуто проблему виховання толерантності особистості у філософському, психологічному, педагогічному аспектах. Визначено, що дослідники підкреслювали важливість виховання в особистості загальнолюдських та національних морально-духовних цінностей, а саме взаєморозуміння, взаємодопомогу, терпимість, благо, добро, гуманізм.

Ключові слова: толерантність, гуманізм, інтолерантність, особистість, морально-духовні цінності.

Аналіз досліджень з проблеми виховання толерантності виявив, що психологічний і філософський аспекти толерантності сьогодні вивчені набагато ширше за педагогічний. А втім, українська національна педагогіка має свої багатовікові виховні ідеали й традиції.

Поняття «толерантність» у *філософській думці* застосовувалося ще з часів античності, втім, тодішнє розуміння і трактування цього феномену як соціокультурного явища відрізнялося від сьогоденного. Давньогрецький філософ Сократ був одним із

перших філософів, хто проголошував право людини на власні переконання внаслідок самопізнання, незалежно від того, наскільки вони відповідають існуючим у суспільстві нормам. Як стверджував мислитель, вищим у людині є те, що набувається культурою, вихованням. Він називає благочестиву ту людину, яка до інших ставиться правильно, виявляючи шану, дотримуючись визначених законом правил поведінки людей. Культура людини виявляється не в її моральній поведінці, а саме в чинниках, які роблять її поміркованою, доброзичливою у ставленні до інших. Людина повинна осмислювати власні вчинки і будувати свої взаємини з іншими на гуманній і доброзичливій, толерантній основі. Аристотель визначав терпимість як можливість рівноцінного існування речей та людей. Як суспільне явище толерантність віддзеркалювала потребу в виявах релігійної терпимості під час діалогу та взаємодії різноманітних культурних традицій та практик, слугувала однією з підстав для пізнання інших культур, створювала передумови розуміння та прийняття [1, с. 36].

Представники епохи Відродження, зокрема Я. Коменський, М. Монтень, Т. Мор, Ф. Рамбле надавали великого значення турботі про зовнішній прояв почуттів і думок людини, культурі спілкування з іншими, а також людяності, чемності, толерантності у взаєминах. Найвизначнішим представником толерантності в ті часи був Вольтер, який сказав свою знамениту фразу: «Ваша думка для мене глибоко ворожа, але за ваше право висловити її, я готовий віддати своє життя». Вчені не дійшли єдиної думки щодо виникнення в світовій культурі терміну «толерантність» [1, с. 37].

У філософській думці Нового часу категорія толерантності розглядалася в контексті віротерпимості. Праця Дж. Локка «Листи про толерантність» навіюють на думку, що характеризує трактування можливостей існування вільного розуму в контексті толерантності: розум неможливий без свободи думки, без свободи дослідження, сумніву, без релігійної свободи, без толерантного ставлення до іншої віри, інших поглядів на світ. Екзистенціаліст і релігійний філософ Г. Марсель трактував, що толерантність стає запорукою свободи індивіда від державного втручання в його приватне життя і впливу більшості суспільства на нього, свобода сприяє різноманіттю світу – саме в цьому є цінність толерантності [2, с. 115].

У ХХ столітті відомою толерантність поступово ставала однією з домінуючих характеристик (К. Леві-Строс, В. Лекторський). В. Лекторський визначив чотири можливі способи розуміння толерантності: толерантність як байдужість; толерантність як неможливість взаєморозуміння (як повага до іншого, якого я водночас не можу зрозуміти і з яким не можу взаємодіяти); толерантність як поблажливості (до слабкості інших, що поєднується з деякою часткою презирства до них); толерантність як розширення власного досвіду і критичний діалог (повага до чужої позиції у поєднанні з настановою на взаємну зміну позицій у результаті критичного діалогу) [3, с. 47].

У 1995 у Парижі членами ЮНЕСКО було прийнято Декларацію Принципів Толерантності – основний міжнародний документ, в якому сутність толерантності детермінується як «повага, прийняття та правильне розуміння всієї багатоманітності культури, форм самовияву та прояву». У статті 6 Декларації зазначено: «з метою мобілізації громадськості, звернення уваги на небезпеки, приховані в нетерпимості, зміцнення прихильності й активізації дій на підтримку поширення ідей толерантності та виховання в її дусі, ми урочисто проголошуємо 16 листопада урочистим днем, присвяченим толерантності, що відзначається щорічно [4].

На думку сучасної дослідниці Т. Сулятицької для того, щоб досягти успіху у власному житті, не витрачати сил на конфлікти, «побутові війни», кожному доцільно сформувати в собі толерантність як рису характеру. Для цього потрібно: бути готовим до того, що всі люди різні – не кращі й гірші, а просто різні; навчитись сприймати людей такими якими вони є, не намагатися змінити в них те, що нам не подобається; цінувати в кожній людині особистість і поважати її думки, почуття, переконання, незалежно від того, чи збігаються вони з іншими; зберігати «власне обличчя», знайти себе і за будь-яких обставин залишатися собою [1, с. 38].

Психологічні дослідження свідчать, що рання психологічна травматизація дитини в родині, постійне придушення її індивідуальних проявів неминуче призводять до розвитку авторитарної, інтолерантної особистості (Т. Адорно, А. Міллер, Е. Фромм та ін). І навпаки – розвиток особистості в сприятливих умовах зумовлює прояви толерантності, орієнтацію на загальнолюдські цінності, сприяє появі креативності, незалежності суджень, шанобливого ставлення до чужої точки зору, прагнення сприяти розвитку інших людей. Адже толерантність зростає на ідеях відмови від позиції застосування сили, цінності автономності особистості, визнання її права на індивідуальність без поділу якостей на «хороші» й «погані».

О. Асмолов, О. Леонтьєв визначають, що толерантність є соціальною нормою, принципом міжособистісних і міжгрупових відносин, умовою збереження людської різноманітності та ефективної взаємодії між людьми. О. Асмолов наголошує, що толерантність – це в першу чергу самовиховання й розвиток у собі здібності до самообмеження, ставлення до «іншого» з позицій рівного [2]. В. Петрицький вважає, що толерантність є терпимість суб'єкта по відношенню до іншого суб'єкта, незважаючи на можливу спочатку негативну оцінку; визнання права на існування інших смаків, вчинків, стилю поведінки, образу думок; внутрішньо усвідомлена терпимість, заснована на морально-розуміючому співпереживанні [5].

Г. Солдатова зазначає, що толерантність – це інтегральна характеристика індивіда, що визначає його здатність в проблемних і кризових ситуаціях активно взаємодіяти із зовнішнім середовищем з метою відновлення своєї нервово-психічної рівноваги, успішної адаптації, недопущення конфронтації та розвитку позитивних взаємовідносин із собою та з навколишнім світом [6]. Ю. Орлов співвідносить толерантність і здібністю людини вибачати іншого, не тримати образу на нього [7].

У педагогічних дослідженнях проблема виховання толерантності привертала увагу видатних педагогів (Г. Сковорода, М. Пирогов, К. Ушинський, Г. Ващенко, М. Драгоманов, С. Русова, О. Духнович, І. Огієнко, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін.).

Основним здобутком мандрівного філософа, просвітителя-гуманіста, поета, педагога другої половини XVIII століття Г. Сковороди, з огляду на сучасне гуманістичне розуміння толерантності, є викладені у його філософських діалогах і трактатах ідеї індивідуальної етики, визначення толерантності як невід'ємної складової цілісної особистості [8, с. 49–51]. Спираючись у своїй філософії на Біблію, Г. Сковорода вірив, що царство людини знаходиться всередині неї і «щоб пізнати Бога, треба пізнати самого себе».

М. Пирогов, учений, гуманіст і педагог, був прихильником гуманістичних ідей загальнолюдського виховання. Він стверджував: «Людина – це вінець творіння за божественним зразком, тому вона має прагнути до святості, добра, любові» [9, с. 595]. З ідеями толерантності дуже близько пов'язана діяльність К. Ушинського. Протестуючи проти притаманних тому часові тілесних покарань і паличної дисципліни, він підкреслював важливість виховання, що ґрунтується на гуманістичних принципах.

А. Макаренко, яскравий представник педагогічної науки, один із засновників системи дитячо-підліткового виховання, є загальноновизнаним ідеологом педагогіки ненасильства. Педагог вважав, що гуманність і ефективність виховання підлітків полягає у тому, щоб замість прямого, «грубого» педагогічного впливу вдаватися до непрямого, «делікатного», який ізоморфно відбиває усі нюанси життя суспільства [9, с. 512]. Величезний внесок у становлення та розвиток педагогіки толерантності зробив визнаний вітчизняний класик педагогіки XX століття В. Сухомлинський. Основною ідеєю його праць «Серце віддаю дітям», «Сто порад учителеві», «Батьківська педагогіка», «Як виховати справжню людину» та інших є переконання, що дитина – найвеличніша із всіх цінностей світу, і тільки той може стати справжнім майстром-педагогом, хто вірить в людину, у її безмежні можливості [10].

Висновки. Отже, результати проведеного дослідження дають нам всі підстави стверджувати, що гуманістичні, толерантні ідеї сповідували філософи, психологи, педагоги, які наполегливо доводили думки про важливість опертя у процесі виховання молодого покоління на загальнолюдські та національні морально-духовні цінності, а саме взаєморозуміння, взаємодопомога, терпимість, благо, добро, гуманізм.

Анотація. В даній статті розглянуто проблему виховання толерантності особистості в філософському, психологічному, педагогічному аспектах. Визначено, що дослідники підкреслили важливість виховання в особистості загальнолюдських і національних морально-духовних цінностей, а саме взаєморозуміння, взаємодопомоги, терпимість, благо, добро, гуманізм.

Ключові слова: толерантність, гуманізм, інтолерантність, особистість, морально-духовні цінності.

Abstract. This article discusses the problem of education of personality tolerance in philosophical, psychological, pedagogical aspects. It is determined that the researchers emphasized the importance of educating in the personality universal human and national moral and spiritual values, namely mutual understanding, mutual assistance, tolerance, blessing, goodness, humanism.

Key words: tolerance, humanism, intolerance, personality, moral and spiritual values.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сулятицька Т. Феномен толерантності в історичному дискурсі. *Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць*. Випуск 539–540. Філософія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. С. 35–38.
2. Асмолов А. Г. На пути к толерантному сознанию. М.: Смысл, 2000. 255 с.
3. Лекторский В. А. О толерантности, плюрализме и критицизме. *Вопросы философии*. 1997. № 11. С. 46–54.
4. Декларація принципів толерантності (прийнята 16 листопада, 1995 р.): URL: <http://www.tolerance.org.md/rom/docs/decl u.htm>
5. Петрицкий В. А. Толерантность – универсальный этический принцип. – СПб., 1993. – С. 43–47.
6. Солдатова Г. У., Шайгерова Л. А., Шарова О. Д. Жить в мире с собой и другими: тренинг толерантности для подростков. М.: Генезис, 2001. 112 с.
7. Орлов Ю. М. Обида. Вина. 5-е изд. М.: Слайдинг, 2004. 96 с.
8. Пісоцький В. Ідея толерантності в етиці Григорія Сковороди. *Людина і світ*. 1999. № 10. С. 49–51.
9. Максимюк С. П. Педагогіка: навч. посіб. К.: Кондор, 2009. 670 с.
10. Сухомлинський В. О. Вибрані пед. твори: у 5-ти т. К.: Радянська школа, 1977. Т. 4. 1977. 638 с.

УДК 378.147:37.013

РОЛЬ АСИСТЕНТСЬКОЇ ПРАКТИКИ У ФОРМУВАННІ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ

М. О. Рогова, І. М. Зарішняк

Анотація. У дослідженні розглянуто роль асистентської практики у формуванні індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх викладачів. Проаналізовано підходи до тлумачення поняття «педагогічна практика». Виявлено сучасні методи підготовки майбутніх викладачів для формування індивідуального стилю педагогічного спілкування. Простежено та схарактеризовано фактори, які впливають на формування стилю педагогічного спілкування під час асистентської практики. Специфіка досліджуваної теми передбачає застосування описового, системно-структурного та соціологічного методів.

Ключові слова: асистентська практика, індивідуальний стиль, педагогічна взаємодія, педагогічна діяльність, педагогічне спілкування.

Вступ. Згідно зі статтею 51 Закону України «Про вищу освіту» [1] практична підготовка, одним із різновидів якої є асистентська практика студентів СО «Магістратура», посідає чільне місце в системі професійної підготовки фахівців вищої кваліфікації. Асистентська практика є складовою частиною наскрізної практичної підготовки магістрів. Серед основних завдань такої підготовки - набуття досвіду викладацької професійної діяльності. Попри важливість такого виду практичної підготовки, у літературі відсутнє ґрунтовне обґрунтування ролі асистентської практики у формуванні педагогічного спілкування майбутніх викладачів, зокрема вибудовуванні траєкторії індивідуального стилю спілкування «викладач-студент».